

RUKOPISNE ZBIRKE INŠĀ 'A U GAZI HUSREV-BEGOVOJ BIBLIOTECI

Definicija pojma

Prvo značenje pojma *inšā* ' prema rječniku je: *praviti, stvoriti, proizvesti*.¹ Nadalje, u književnosti se pod ovim pojmom podrazumijeva *pisanje lijepo proze ili proza napisana elegantnim stilom te pisanje pisama*.² Posljednje značenje bit će tema ovog rada. Kada govorimo o tradiciji korespondencije u Osmanskom carstvu, nezaobilazno je spomenuti da ta vrsta pripadala je prozi (nesir). Proza tog perioda dijelila se na prozu jednostavnog stila (sade nesir) i prozu kitnjastog stila (süslü nesir). Pisanje pisama pripadalo je prozi kitnjastog stila. Uz pojam *inšā* ' susrećemo se i sa pojmom *münša 'āt* koji označava kodeks sastavljen isključivo od pisama.³ Pisac *münša 'āta* nazivao se *münši* '. Nauka o ovome nazivala se '*ilmu-l-inšā* ', koja se smatrala jednom od dvanaest disciplina u arapskoj nauci.⁴

Ukratko rečeno, *inšā* ' podrazumijeva pisanje pisama prema određenim stilskim normama i budući da se razvila kao rezultat potrebe carskih pisarnica, nastajala su djela *münša 'āti* koja sadrže uzorke kako treba pisati pisma. Jezik zvanične korespondencije mijenjao se u zavisnosti koji se jezik koristio u datom periodu, ali, bilo da se radi o *inšā* ' ima na arapskom, perzijskom ili turskom jeziku, postojali su elementi koji su datirali čak iz vremena Muhammeda, a.s. Vremenom su nastale i neke razlike koje odlikavaju promjene u strukturi države.

Najvažnija odlika *inšā* ' a - pisama, odnosno ono što ih svrstava u književnost, jeste umjetnički jezik kojim su pisana. Misli i osjećanja u tim pismima izraženi su na najharmoničniji i najmelodičniji način. Budući da

1 Şemsettin Sâmî, *Kâmûs-i Türki*, Istanbul, 1317/1899., str. 177.

2 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ankara*, 2006. (23.izdanje), str. 441.

3 Dr. Fehim Nametak, *Pregled književnog stvaranja bosansko-hercegovačkih muslimana na turskom jeziku*, Sarajevo, 1989., str. 38.

4 *Inšā* ' Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, sig. 1987., fol. 4b.

su se kodeksi ovih pisama, odnosno norme pisanja, pisale isključivo na određenim mjestima i u određenim prilikama, to je uveliko utjecalo da se sačuva klasični stil što nije davalo piscima ove vrste previše mjesta za inovacije. Pod ovim se ne misli na stil izražavanja, već na samu formu pisma. Iz ovog razloga je inšâ' sačuvao svoju osnovnu formu i ne primjećuju se veće razlike u pogledu teme i sadržaja između primjeraka pisanih u XV i onih nastalih znatno kasnije.⁵

Prema klasifikaciji koju navodi Agah Sırrı Levend, kodeksi pisama prema temama dijele se na:

- a) kodekse zvanične korespondencije
- b) kodekse pisama za vladare, vezire, ulemu, sudije i sl., koja sadrže tačno definisane forme početka i kraja
- c) kodekse pisama jednog pjesnika i
- d) kodekse pisama više pjesnika.⁶

Budući da *münşâ'âtî* sadrže forme kako se pišu pisma od oca sinu, od sina ocu, od sina majci, od majke sinu, od brata bratu, od prijatelja prijatelju, od osobe koja je na višem položaju osobi koja je na nižem položaju, i obrnuto, arzuhale i druge vidove zvanične i privatne korespondencije, dosta prikladnija podjela je na: kodekse zvanične korespondencije, privatne korespondencije i kodekse pjesnika.

Neka od pravila pisanja ovih pisama su: a) ne preporučuje se da se piše ime onoga kome se šalje, ako je na višem položaju od onoga koji šalje, b) ukoliko su na istom položaju, onda se piše ime onoga kome se šalje, c) treba izjegovati izravno obraćanje i koristiti pasivni oblik, d) ukoliko piše osoba na višem položaju osobi na nižem, onda ne treba koristiti množinu, npr. „edesizler“.⁷

Inšâ' u arapskoj književnosti

Nije poznato kada se *inšâ'* kao termin koji označava književnu vrstu počeo koristiti u arapskoj književnosti. U knjizi *Kitabü'l-Harâğ wa sinâ'ti'l-*

5 Doc. Dr. Ali Çetin Derdiyok, Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği, *Osmanlı Kültür ve Sanat*, Ankara, 1999., tom IX, str. 732.

6 Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyat Taribi*, Ankara, 1974., tom I, str. 18.

7 Mubahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belge Dili*, Istanbul, 1994., str. 222.

kitāb koju je Kudāme b. Ğa‘fer napisao 288/901. na više mjesta spominje se termin *inšā’u-l-kitāb* (pisanje prema određenim pravilima) i *kitāb munša’* (pismo napisano prema određenim pravilima).

Djela o *inšā’u* dijele se u dvije kategorije. U prvu spadaju uzorci pisma zvanične i privatne korespondencije, a u drugu teoretska djela o normama pisanja pisama koja su obično sastavljali državni pisari.

Prva državna pisarnica pod nazivom *Diwānu ’r-resāil* osnovana je u vrijeme Muavije i nakon toga nastalo je mnogo dijela iz ove oblasti. Upošljavanje pisara sa talentom vremenom je postalo potreba države, te je i ovo zanimanje dobilo na značaju. S namjerom da se podmire potrebe za ovim zanimanjem, prvo su se pojavila opća djela o tome kako treba pisati pisma. Jedno od najstarijih djela te vrste je *Risāla ila’l-küttāb* pisca Abdulhamīda el-Kātiba, pisara emevijskog halife Mervana II.⁸

Jedan od istaknutih pisaca ovih djela je Abdullah b. Mukaffa‘ (umro 139/756.), čija djela su bila urnek za pisanje u to vrijeme, ali i polazna tačka za književnu vrstu koja će se kasnije razviti.⁹ U djelima iz ovog perioda počeli su se unositi elementi rimovane proze.

Nema dovoljno podataka o ovoj vrsti u prva dva stoljeća Abasida, ali se u IV stoljeću po Hidžri, odnosno u X stoljeću primjećuju velike promjene na polju epistolarnе književnosti. Prvo je uznapredovala birokratska struktura, te su se povećale potrebe za pisarima i priručnicima za pisanje.

Značajna djela iz ove oblasti pojavila su se u vrijeme Buvejhida. Sačuvana su tri primjerka djela *Munša’āt ar-rasā’l*, koje je napisao Abū Ishāq as-Sābī.¹⁰

U XI i XII stoljeću nastaju djela sa uzorcima zvanične korespondencije na arapskom i perzijskom jeziku, jer su se u tom periodu pojavile države koje su uz arapski koristile i perzijski jezik. Jedno od takvih je *Kamālu ’l-balāġa*, u kojem je Abdurahman b. Ali al-Yazdādi sabrao pisma Kabġsa Vešmgīra. Do danas je sačuvana dosta bogata zbirka *inšāa* iz perioda Fatimida i Ejubida.

Pored toga što je morao dobro poznavati jezik, državni pisar je trebao dobro poznavati i hijerarhijsku strukturu države. Djelo *Ādābū’l-Kātib*

8 Islam Ansiklopedisi, *Inšā*, Istanbul, 2000, tom XXII, str. 335.

9 Isto.

10 Cristoph Bürgel, *Die Hofkorespondenz’Adud ad-Daulas und ihr Verhaeltnis zu anderen historischen Quellen der frühen Buyiden*, Wiesbaden, 1965., str. 112-119.

sadržavalo je podatke o dužnostima, moralnim i tehničkim pojedinostima koje pisar treba posjedovati.

U arapskoj književnosti nastalo je mnogo djela koja su u nazivu imala termine: *kitāba*, *šinā'a*, *tarasul*, *kātīb*, *kuttāb* i sva su obrađivala istu tematiku, pisanje pisama.

Inšā' u perzijskoj književnosti

Za korespondenciju na pahlevi jeziku koristio se izraz *nāmenevisi*. Dolaskom islama u Iran termin *inšā'* je prihvaćen u značenju umjetnost pisanja pisama. Osobe koje su se u drevnom Iranu bavile ovim zanimanjem nazivale su se *debir*, a samo zanimanje *āyún-i debīrī*.

Muhammed b. Abdülhâlik el-Meyhani u svom djelu *Destğr-i Debîrî* podijelio je pisma u tri kategorije: *sultānīyat*, *ihvānīyat* i *mehāzīr*. Administrativno-sudska pisma, fermani, menšure, tevkiye, fetihname, šikestname, sevgendname pripadaju kategoriji *sultaniyat*. Privatna pisma, čestitke, pozivnice, izrazi saučešća, žalbe, didaktička pisma učenjaka i mistika ulaze u kategoriju *ihvānīyāt*. Pisma koja nose obilježja izjava o preuzimanju odgovornosti, diplome, ugovori i oporuke pripadaju kategoriji *mehāzīr*. Pisma iz sve tri kategorije vremenom su dobila forme iz arapske književnosti.

U vrijeme Safarida, Tahirida i Samanida u pismima iz kategorije *sultānīyat* i *ihvānīyat* preovladavali su jednostaviji izrazi, a u kategoriji *mehāzīr* književni i poetski jezik.

U perzijski jezik od vremena Seldžuka sve više ulaze arapske riječi, te on gubi svoju početnu jednostavnost. Budući da su Seldžuci koristili perzijski kao zvanični jezik, *inšā'* kao umjetnost se nastavila razvijati u ovom periodu. Jedno od najznačajnijih djela iz ovog perioda je *Destúr-i Debûrî* pisca Muhammeda b. Abdülhâlika el-Meyhanija.

I u vrijeme Osmanlija pisala su se djela o inšâima koja su sadržavala i primjere na perzijskom jeziku. Djelo *Munša'âtü's-salâtin*, koje je Feridun Bey uručio sultanu Muratu III, sadrži 1/3 primjeraka na perzijskom jeziku. Djelo *Latâ'ifu-l-inšâ'*, koje je napisao jedan od pisara sultana Selima Yavuza, sadrži primjere pisama na arapskom, perzijskom i turskom jeziku.

Inšâ' u turskoj književnosti

Pored toga što je označavao disciplinu koja se bavi umjetnošću zvanične korespondencije, termin *inšâ* se koristio i u značenju pisanja lijepe proze. U članku *Şiir ve İnşa*, koji je napisao Ziya Paşa¹¹ vidimo da on termin *inšâ* koristi u značenju proza. Katib Çelebi je pisma obradio kao jednu oblast *inšâ*¹². Nakon Tanzimata, u osnovnom obrazovanju bio je uvršten predmet „Usûl-i kitâbet ve inşâ“, što pokazuje da je i tada postojala veza između proze i pisanja pisama.

Zvanična pisma kao što je hatt-i humayun, irade-i seniyye, menşure i emirname, koja su se pisala u sultanovo ime i u kancelarijama koje su se u Osmanskom carstvu nazivale *Divan-i Humayun*, bila su jedna vrsta *inşâ*'a.

Pored kodeksa uzoraka pisama i djela koja teoretski podučavaju ovoj disciplini, još jedna važna vrsta ovih djela su arapsko-turski ili perzijsko-turski rječnici termina koji se koriste u ovoj oblasti.

U osmanskom periodu razvila se korespondencija na sudu ili sa sudskim organima koja se naziva *sak*, a disciplina o ovome *ilm-i sak*. Jezik ove discipline razvio je poseban stil. Prema dostupnim podacima, najstarija djela na turskom jeziku iz oblasti *inşâ* su kratka poslanica *Tarassul*¹³, koju je Ahmed-i Dâi napisao u XV stoljeću, *Manâhîgu'l-inşâ* pisca Yahyaa el-Katiba, *Gülşen-i İnşa* Mehmeda b. Edhema i *Gül-i Sad-berg* pjesnika iz XVI Mesihija, koje sadrži oko 100 primjeraka *inşâ*. Tadžizade Džafer Çelebi i Dželalzade Mustafa Çelebi, koji je poznatiji pod pseudonimom Kučuk Nişandži, samo su neki od istaknutih pisaca iz ove oblasti. Posebno su neki elementi, kao što je obraćanje i način izražavanja koje je koristio Dželalzade, ostali kao uzori sve do prve četvrtine XVII stoljeća. Inşâi na turskom jeziku su preuzeli karakteristike u pogledu sadržaja i stila iz arapske i perzijske književnosti.

Sastavni dijelovi inşâ'a

a) *Elkab* - ova riječ je izvedena iz arapskog glagola *lakabe*, što znači nazvati nekoga drugim imenom pored njegovog osnovnog.

11 Ziya Paşa, novine *Hürriyet*, serija članaka *Şiir ve İnşa*, god., 1868.

12 Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zunğn*, tom I, str. 398.

13 Fond Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa, kolekcija Muradiye, sign. 1856/3.

Karakteristika ovog dijela je što se posebno obraćala pažnja kojem činu pripada osoba kojoj se obraća. Za oslovljavanje od nižeg nivoa ka višem koristile su se sljedeće ustaljene fraze:

“Devletlü¹⁴, inayetlü, mürüvetlü vâlâ-himem cezîlül-mükerrem efendim¹⁵ sultânım¹⁶ ağa-yı zîşân hazretlerinin hâk-pây-i¹⁷ işti-mallerine”;¹⁸

Vaša ekselencijo, moj milostivi, plemeniti, visoko vrijedni, veoma poštovani gospodine, moj sultanu, časnom, skromnom agi...”

Za oslovljavanje od višeg nivoa ka nižem koriste se sljedeće ustaljene fraze:

“İzzetlü, sa’adetlü, meveddetlü karındaş-ı e’azzım paşa-yı celîlü’l-kadr hazretlerinin huzğr-ı izzet-mevfğrlarına...”¹⁹

-
- 14 Devletlü – oslovljavanje za visoke činove kao što su veziri, maršali i sl. Vidi: Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ankara, 2006.* (23.izdanje), str. 181. Zvanični način obraćanja vezirima, maršalima, šejhu-l-islamima, agama, mekanskim zapovjednicima, članovima sultanske dinastije. Nosi značenje onaj koji ima moć i koji je sretan. Vidi: Mehmet Zeki Pakalin, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sozlugü*, Istanbul, 1993., tom I, str. 438.
- 15 Efendi – gospodin, kavaljer, šef. Koristi se u oslovljavanju osmanskih prinčeva, članova visokih vojnih struktura. Vidi: Redhause Sözlüğü, Türkçe – İngilizce, Ankara, 2005., str. 259. Kod Osmanlija se ovaj izraz prvobitno koristio za obrazovanu osobu te je vremenom potisnio riječ *çelebi*, koja je imala to značenje. U XIX stoljeću šire je ušao u upotrebu i prinčevima se počelo obraćati ovim izrazom. Pored toga, ovaj izraz se koristio u oslovljavanju šejhu-l-islama i majora u vojsci. Vidi: Mehmet Zeki Pakalin, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sozlugü*, Istanbul, 1993., tom I, str. 505-506.
- 16 Sultan - izraz koji se koristio za osmanske sultane, kao i druge islamske vladare. Ovaj izraz koristi se i u drugim značenjima: I - U prenesenom značenju za opisivanje izvora Snage. II – Za onoga ko je zadovoljan svojim svijetom, ko je sultan svog svijeta. III – Za pojedine šejhove tarikatskih redova, npr. Sultan Abdulkadir Geylani. IV- Koristi se s ciljem veličanja i izraza poštovanja. Npr. Benim sultanım – moj sultanu. Vidi: Mehmet Zeki Pakalin, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sozlugü*, Istanbul, 1993., tom III, str. 264-276 .
- 17 Hâk-pây-i – ayak tozu - ayak türabi što doslovno znači prašina na stopalima, ili zemlja pod nogama, odnosno tih, skroman. Mehmet Zeki Pakalin, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sozlugü*, Istanbul, 1993., tom I, str. 119.
- 18 *İnşa’-i Mergub*, Atatürk Katıblığı, M. Cevdet Yazmaları, sig. K.36, fol. 63
- 19 Iz pisma velikog vezira Mehmeda Ragib-paše valiji Peloponeza Ahmed-paši: A.NŞT, dok. 1251/51. Vidi: Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belge Dili*, Istanbul, 1994., str. 223.

Moj časni, sretni, voljeni, najpoštovaniji brate²⁰, paši slavljenom i veoma poštovanom...

b) *Ibtida* – što znači početak nečega. Ovo je dio pisma koji sadrži pozdrav i izraze poštovanja. Ponekad su u ovaj dio uvršteni ajeti, riječi hvale i dove.

c) *Taballuṣ* – nastalo je od arapskog glagola *ḥalaṣa* što znači zaštititi, spasiti od nevolje. To je prelazni dio između *ibtidā'* a u dio *ṭalab*, u kojem se moli da osoba kojoj se upućuje pismo bude spašena od svih nesreća i nevolja.

d) *Ṭalab* – izvedeno iz arapskog glagola *ṭalaba*, što znači tražiti, moliti. Ukoliko se pretpostavi da sva pisma ne sadržavaju neku molbu ili želju, onda se u ovom dijelu izražava mišljenje. Nakon toga dolaze ustaljene fraze: „mercğdur ki“ (moli se, traži se) ili „ümidür ki“ (nadamo se da...), koje izražavaju molbu i očekivanja.

e) *Duā'* – dova. Dio u kojem se upućuje dova za onoga kome se šalje pismo.

f) *Imza* – potpis. Ovo je veoma važan dio jer identifikuje pošiljaoca. Nasuprot današnjoj praksi, potpis je stavljan u lijevom uglu. Razlog ovome, vjerovatno, leži u činjenici da se pisalo arapskim pismom koje se piše od desna na lijevo. Uz samo ime dodaju se izrazi u značenju „vaš rob“, „vaš sluga“, „vaš prijatelj“, u zavisnosti kakav hijerarhijski odnos vlada između onog ko piše i kome se piše. Spomenimo neke od tih izraza ukoliko je onaj ko piše na višem položaju:

Muhibb-i muhlis – onaj koji iskreno voli (prijatelj).

Muhibb-i müştâkk – onaj koji voli i čezne (prijatelj).

Ako je na istom nivou onaj koji piše i kome se piše, u potpisu se koriste sljedeći izrazi:

Devlethah – koji je sklon bogatstvu, koji živi u izobilju.

Dâi-i bi-istibâh – koji bez sumnje moli.

Ukoliko piše osoba koji je na nižem položaju:

„*aqallü'l-'abd* – najmanji sluga, *al-'abdü'l-faqîr'l-ḥaqîr* - siromašni i ponizni sluga, *mina'l-'abdi 'n-naḥîf* - od jadnog roba, *bende-i muhlis* - iskreni sluga.

20 Napomena: ne misli se na brata po srodstvu, nego u značenju prijatelj.

Osobi koja je na višem položaju obraća se u trećem licu množine, npr. *hazretleri*, što znači njihovo visočanstvo, odnosno vaše visočanstvo, vaša ekselencija. Umjesto izraza *hazretleri*, koji je bio isključivo za muslimane, u značenju ekselencije za kršćane se upotrebljavao izraz *cenab*.²¹

Prema temama i sadržaju *inšâi* se dijele na: pisma kojim se izražava čestitanje povodom raznih prilika: rođenja, vjenčanja, naimenovanja na funkciju (tehnijetname i tebrickname), pisma kojima se hvali neko djelo (tekrizname), izražavanje sućuti povodom smrti (taziyetname), molbe i zahtjeve (arzihal), pismo upućeno zvaničnim institucijama povodom nekog posla (müzekker), zahvalnost za učinjenu uslugu (teşekkürname), pozivnice na vjenčanje i druge svečanosti zvaničnicima i bliskim osobama (daveiname), pismo u kojem se šalje odgovor na neku vijest (cevapname) i sl.

Dva pisma iz vrste *inšâ* 'a koji se nalaze u Gazi Husrev-begovoj biblioteci sa prijevodom

Kao primjer uz ovaj rad navest ćemo prijevod iz dva djela *inšâ* 'a u kojem se jasno prepoznaju dijelovi *inšâ* 'a, forme i umjetnički izrazi. Pored toga, posebno interesantno je što se radi o uzorku pisma u rukopisu 5560²² koji je, vjerovatno, nastao u Bosni, obzirom da se spominju gradovi Travnik, Zvornik i dr. Kao vid privatne korespondencije navest ćemo uzorak pisma koje se nalazi u rukopisu 6819²³.

21 Jozip Dragomanović, Pravila otomanskog jezika, Mostar, 1870., str. 233.

22 *Inšâ* 'a, Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, sig. 5560, fol.27a-27b

23 *Inšâ* 'a, Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, sig. 6819, fol.fol. 2a-3a.

ادم جليل اهلي سلطان نام كنه بادام حسن خولوي بنوي
هو فضل او ذوقه كنه او شكرو او سنج حكيمه موافق
شوع او راي بوده ها كنه اخري شاهري ملو كنه اجزا
مفوكه قاضي موفقم جليل اهلي سلطان او راي موفقم
اهاليه موفقم معلوم وموفقم قاندا خوي كنه بر دعوي و نما
علم او سلب وقاضي موفقم كوداد قاندا موفقم او موفقم
عدي كنه موفقم كنه موفقم كنه موفقم كنه موفقم
وهو النكوه موفقم كنه موفقم كنه موفقم كنه موفقم
اجزا موفقم كنه موفقم كنه موفقم كنه موفقم
و حوالا و ادلائق موفقم سلطان موفقم كنه
دوه سلطان موفقم موفقم موفقم
دوئلو خاتابو موفقم سلطان موفقم خولوي صاغ
او موفقم خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
اهلي

دوئلو خاتابو موفقم سلطان موفقم خولوي صاغ
او موفقم خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم

دوه سلطان موفقم موفقم موفقم
دوئلو خاتابو موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم
دوئلو خولوي موفقم موفقم موفقم موفقم موفقم

Inša', Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, sig. 5560, fol.27a-27b

a) Primjer arzuhala koji se piše veziru (Gazi Husrev-begova bibliote-ka u Sarajevu, sig. 5560, fol.27a-27b):

Neka je živo vaševisočanstvo, moj uzvišeni, milostivi sultanu, dobroči- nitelju prema siromašnim i slabim. Molba vašeg sluge je: Ja, vaš sluga, nastan- njen sam u selu Orahova u nahiji Travnik. Iako je otkriveno da je Dželilović Mustafa-paša, ubio na pravdi Boga mog oca Hasana, vašeg slugu, sudija nije uvažio svjedoke kada smo otišli kod šerijatskog tužioca u sudnici u Travniku. Međutim stanovnicima cijelog sela je poznato da je ubica mog oca spomenuti Dželilović Mustafa-paša i da nisam imao parnicu ni s kim, osim sa spome- nutim ubicom. Pošto je spomenuti ubica prošao bez suđenja na vojnom sudu, moli se od onih kojima je milost ukazana: svodenje računa pripada Allahu Uzvišenom, a duši Poslanika milost, a vašoj pravdi se pokorava. Osmjelio sam se napisati molbu državi da bi tražio pravo i izvršenje. Odluka pripada vašoj visosti, moj uzvišeni i milostivi sultanu!

Vaš sluga Hasan

سولانه طرفه کلي، شين اديله صمت و قد اذيله بره
سکانت ارسانه انتقام د حيا بره سکر بوزون لقب اعلا سره
ايکلي کي خاوند رواسم باقي الوفا کاتر اديله

يا باردا اولغره

فتو سالدو مرغو کونم فوري و کونم
سوروي اولغره ملا علي قزلباش مستر محمد اقبال اولغره
نوشين اولغره نه نه اقبال اولغره سولانه اديله
عن خاوند کونم فوري دنيوي و فوري مرآت نيولم
مقرون اديله افکات خاوند و بيات اديله

ميدونش و کونم موت برله سلطه و شاز اولغره مالک کونم
دنيوي شين بولم يوزم و قدم تر کونم سوز کونم سکون
عن خاوند کونم فوري و جو و شين بولم افکات دهور و افکات
سما و بود و بيات اديله و و کونم و کونم المي و کونم
فردسه و دوزن اديله سرور اديله ادين و کونم فوري
بو اولغره کونم فوري اديله فزولش اديله سبز اولغره
فوزلش ملا محمد و ملا محمد سهر اولغره و حجه نزهت اديله
سولانه کونم فوري و و کونم فوري ملا دوزن و ملا
احمد و کونم فوري و شاز اولغره کونم فوري و حال اديله
سولانه

معالم بنداري اولش دريازه بور و کونم اولغره کونم
دکاره کونم بران و کونم فوري کونم فوري کونم
ناقل و نه اديله اديله اديله کونم فوري کونم
و کونم فوري کونم فوري کونم فوري کونم فوري
شاز اولغره کونم فوري کونم فوري کونم فوري
بور کونم فوري کونم فوري کونم فوري کونم فوري
اديله اديله کونم فوري کونم فوري کونم فوري
او کونم فوري کونم فوري کونم فوري کونم فوري
کونم فوري کونم فوري کونم فوري کونم فوري

Inšā', Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, sig. 6819, fol.fol. 2a-3a

b) Primjer kako se piše pismo od sina majci (Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, sig. 6819, fol.fol. 2a-3a):

Vaša milosti, moja draga, mila i dobra majko, svoju ogromnu ljubav prenosim vam selamima i izrazima zahvalnosti. Nakon što moje lice dotakne vašu cijenjenu ruku i moj pogled vaša stopala (zemlju pod vašim nogama), Uzvišeni Allah sačuva vaše tijelo od vremenskih nepravila, nevolja sa neba i nevolja ovoga svijeta. Neka Vam podari ono što želite i da budete sretni na oba svijeta. Amin! Moja poštovana majko, ne zaboravite moliti za dobro vašeg sina. Ovim putem posebno selamim svog brata Mula Mehmeda i našu sestru Umihanu. Selami našem amidži Mula Husejnu i njegovim sinovima Mula Idrizu i Mula Ahmedu uz iskrene želje i posebnu zahvalnost. Pitam vas i za vaše zdravlje. Ako se potrudite i ne zaboravite poslati komad papira sa vijestima o zdravlju, što je naša prva briga, nadamo se da će to preporučiti i obradovati vašeg sina. Kao što treba na kraju, pozdrav i molba Allahu.

28. safer 1243. (1827.)

Od sina Muhameda

Inšā' u Gazi Husrev-begovoj biblioteci

U Gazi Husrev-begovoj biblioteci više od stotinu rukopisa čine *inšā'i* svih kategorija: zvanične, privatne korespondencije, munšeati pjesnika, teoretska djela o normama *inšā'a*, te dvojezički ili trojezički terminološki rječnici iz ove oblasti. U IV, VII, IX broju *Kataloga arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa* obrađeno je preko pedeset inšā' a kao samostalnih djela ili dijelova zbirki. U XVI broju *Kataloga arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, koji je u pripremi i koji je obradio Haso Popara, obrađeno je još preko pedeset rukopisa ove vrste.

Do sada *inšā'* kao poseban žanr nije proučavan u literaturi na bosanskom jeziku. Proučavanje ovog žanra omogućava usporedbu između onih *inš'a* koji su nastali u Bosni i drugim dijelovima Osmanskog carstva, iz aspekta jezika li nekog drugog, jer posebno vrijedni pažnje su *munša'āti* naših pjesnika Muhameda Nerkesija²⁴ i Abdulkerima Bošnjaka Samiije²⁵ te turskog pjesnika Nabija²⁶ i drugih koji čine dio blaga ove biblioteke.

Jednu činjenicu ne treba ispustiti iz vida: svi rukopisi ove vrste, njih preko stotinu u GHB, na turskom su jeziku. Postoje rječnici termina iz ove oblasti na arapskom ili perzijskom jeziku sa prijevodom na turski.

Ključne riječi: inšā', sastavni dijelovi, kodeksi, pisma, orijentalna književnost

Summary

Inšāa Manuscript collection in the Gazi Husrev-bey's Library

This work in a humble way contributes to the reader's knowledge of *inšāa* as a style in Arabic and Turkish literature. This style is possible to view

24 Vidi: Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa, IV, obradio Fehim Nametak: Muhamed Nerkesi, *Münşeât-i Nerkesî*, sign. 1260, kat.br. 2951.

25 Vidi: Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa, IV, obradio Fehim Nametak: Abdulkerim Bošnjak Sami, *Münşeât-i Sâmî*, sign. 1808, kat. br. 2952.

26 Vidi: Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa, IV, obradio Fehim Nametak: Yğsuf Nabî, *Münşeât-i Nâbî*, sign. 3933, kat.br. 2955.

from an aspect of language, literature, diplomatic, and even historically, taking into consideration concrete characters in which *inšaa* is used. However, in this work I decided to explain the high style and that which classifies these characters in artistic category. Having that in mind I, as an example, translated two models of patterns/characters, which are being held in the Gazi Husrev-bey Library, with explanation of key words and forms.

At the end, my aim was to point out once again the valuability of works in Gazi Husrev-bey's Library, and show that our region had a sense for art, since some of these work originated from Bosnia.